

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO – RESTAURATORSKICH

KAPLICZKA DOMKOWA W BRZÓZIE KRÓLEWSKIEJ

Z 1906 r.

Przedmiot opracowania:

Kapliczka domkowa w Brzozie Królewskiej
poświęcona Świętej Rodzinie

Lokalizacja:

Dz. ewid. nr 5491/7, obr. 0032 Brzoza Królewska,
gm. Leżajsk, pow. leżajski, woj. podkarpackie.

Ochrona konserwatorska:

Architektura kaplicy wpisana do rejestru zabytków nieruchomych województwa podkarpackiego pod numerem A – 1839 decyzją z dnia 01.08.2025 r.
Wyposażenie kaplicy – ołtarz autorstwa F. Dąbrowskiego z 1938 r. wraz z obrazem olejnym na płótnie z przedstawieniem Św. Rodziny wpisane do rejestru zabytków ruchomych pod numerem B -1136 decyzją z dnia 10.03.2026 r.

Podstawa opracowania:

Wizja lokalna sierpień 2024, marzec 2025, czerwiec 2025.
Odkrytki sondażowe oraz identyfikacja autora ołtarza H. Granek – Smarzewska i R. Argasiński
Inwentaryzacja metodą skaningu laserowego inż. Robert Argasiński

Inwestor:

Gmina Leżajsk
ul. Łukasza Opalińskiego 2
37-300 Leżajsk

Opracowała:

mgr Halszka Granek -Smarzewska
konserwator rzeźby kamiennej i detalu architektonicznego
Nr upr. 1400/122804/2008,UMK Toruń
Kosztowa 92, 37-750 Dubiecko

Halszka Granek-Smarzewska
mgr Halszka Granek-Smarzewska
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
Kosztowa 92, 37-750 Dubiecko
tel. 663 561 237
NIP 7331269857, REGON 181001932

Współpraca:

inż. Robert Argasiński Projektowe Usługi Komputerowe „Argas”
ul. Mączyńskiego 27, 37 -500 Jarosław

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
z siedzibą w Przemyśle
Delegatura w Rzeszowie
35-064 Rzeszów, ul. Mickiewicza 7
tel./fax 17 853-94-61, 17 353-94-62
NIP: 795-20-71-175

L.P.	SPIS TREŚCI	str.
	WSTĘP.....	3
I.	OPIS FORMALNY.....	3
II.	TECHNIKA WYKONANIA – ARCHITEKTURA KAPLICY.....	5
III.	STAN ZACHOWANIA.....	8
IV.	ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	11
V.	PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO – RESTAURATORSKICH.....	13
VI.	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	23

WSTĘP

Rozpoznanie budowy zabytku architektury, jego stanu zachowania oraz opracowanie proponowanego programu postępowania konserwatorskiego wykonano we współpracy z autorem projektu pn. „Remont zabytkowej kapliczki w Brzózce Królewskiej na działce nr 5491/7” — inż. Robertem Argasińskim z firmy „Projektowe Usługi Komputerowe ARGAS” w Jarosławiu. Konieczność ścisłego skorelowania zagadnień konserwatorskich z problematyką budowlano-konstrukcyjną wynikała z bardzo złego stanu technicznego obiektu oraz jego płytkiego posadowienia, które doprowadziło do naruszenia konstrukcji kaplicy.

Priorytetem w planowanych pracach jest ustabilizowanie i wzmocnienie konstrukcji w sposób bezpieczny oraz możliwie najmniej ingerujący w substancję zabytkową. Dopiero po wykonaniu tych działań możliwe będzie przeprowadzenie właściwych prac konserwatorskich.

I. OPIS FORMALNY

Kapliczka w Brzózce Królewskiej została założona najprawdopodobniej w miejscu wcześniejszego kultu religijnego, gdzie znajdował się krzyż z obrazem Świętej Rodziny, wzniesiony przez p. Michała Brudniaka. Murowaną kaplicę ufundowała p. Zofia Pietruszka, właścicielka znajdującego się w sąsiedztwie gospodarstwa rolnego. Do wnętrza wybudowanej najprawdopodobniej w 1906 r. kapliczki inicjatorka przeniosła z krzyża obraz z przedstawieniem Świętej Rodziny. Nowe miejsce kultu religijnego poświęcił ks. Proboszcz Mieczysław Kędzior. Lokalizacja kapliczki na niewysokim wzniesieniu, wpłynęła na lokalne określanie jej mianem „Kapliczki w Górze”.

Zlokalizowana na działce nr ew. 5491/7 obręb 0032 Brzózka Królewska, gmina Leżajsk, frontem skierowana jest na zachód w kierunku drogi.

Kapliczka w stylu neogotyckim, architektoniczna, typu domkowego, jednokondygnacyjna. Założona na planie prostokąta, od frontu (zachodu) poprzedzona jednoprzęsłowym, dwufilarowym, arkadowym, portykiem z trójkątnym przyczółkiem.

Murowana z cegły na betonowej podmurówce, tynkowana, malowana wewnątrz i częściowo na zewnątrz. Sklepienie wnętrza kaplicy i podcienia w portyku wspólne, kolebkowe, deskowe, tynkowane, malowane. Kaplica nakryta dachem dwuspadowym, konstrukcja więźby drewniana, krokwiowa, z pokryciem ceramicznym. W fasadzie stolarka drzwiowa, ościeżnicowa, prostokątna, jednoskrzydłowa, płycinowa w górnej części przeszklona. W ścianach bocznych pojedyncza stolarka okienna, krosnowa, stała, prostokątna zamknięta łukiem ostrym, wielopodziałowa. Posadzka portyku i kaplicy ceglana, powierzchniowo tynkowana, reliefowo dekorowana.

Bryła kaplicy w ujęciu całościowym jak i elementarnym zakomponowana jest harmonijnie, z zauważalnym zastosowaniem w dobieranych proporcjach zasady złotego podziału odcinka, co wskazuje na wprawnego i obytego z dobrej klasy architekturą budowniczego.

Elewacje kaplicy o eksponowanym wątku ceglanym. Wystrój architektoniczny elewacji dostosowany do odbioru wizualnego z drogi, najbogatszy od frontu, bogaty na elewacjach bocznych i prosty na elewacji tylnej.

Pierwszoplanową dekoracją fasady i częściowo elewacji bocznych jest portyk wsparty na dwóch filarach, górą połączonych ze sobą i ze ścianami bocznymi arkadami o łukach odcinkowych z cegły w klin. W przyczółku na linii gzymsu okapowego dekoracja w formie fryzu ząbkowego. Powyżej trójkątny szczyt, pole tympanonu cofnięte z lica w formie płyciny, w centrum której wnęka w kształcie pionowego prostokąta zamkniętego łukiem pełnym, obramiona wypukłą opaską. Dwuspad trójkątnego szczytu podkreślony podwójną rolką, licującą z płaszczyzną ściany. W zwieńczeniu krzyż łaciński.

Ściany kapliczki ubogaca plastyczna kompozycja ramowa. Na elewacjach bocznych płaszczyzny ścian dekorowane dużymi płycinami w kształcie pionowych prostokątów. W centrum ścian, znajdują się pojedyncze prostokątne okna zamknięte łukiem ostrym. Kształt otworów okiennych podkreślają wystające przed lico płycin opaski. Ściany boczne wieńczy dwustopniowy gzyms okapowy. Ściana tylna jest pełna, zdobi ją prostokątna płycina wysokości płycin na ścianach bocznych. Znajdujący się powyżej trójkątny szczyt zamyka podwójna, ceglaną rolka, która licuje z płaszczyzną ściany.

Spoinowanie eksponowanych partii ceglanych ma profil wypukły, trójkątny. Siatka spoinująca podmalowana autorsko lub nieco później w kolorze czerwonym zbliżonym do koloru cegły.

Niewątpliwą dekoracją kaplicy w widoku z zewnątrz są stolarki, drzwiowa ze względu na barwne przeszklenia oraz okienne ze względu na kształt i zmienny układ szczeblin – u dołu prosty, a u góry promienisty, przypuszczalnie pierwotnie w górnym i dolnym rzędzie szklenia były barwne – analogicznie jak w drzwiach.

Przeniesiony do kaplicy z krzyża obraz Świętej Rodziny najprawdopodobniej pierwotnie posiadał odmienną od dzisiejszej oprawę złożoną głównie z mensy, na co wskazuje zakres występowania zachowanej za obecną nastawą dekoracji malarskiej analogicznej jak na ścianach bocznych kapliczki.

Obecnym, głównym wyposażeniem kaplicy jest nieco późniejszy, drewniany ołtarz z nastawą pochodzący z 1938 r. sygnowany przez „PRACOWNIĘ RZEŹBIARSKO – STOLARSKĄ WYROBÓW KOŚCIELNYCH I BUDOWLANYCH” Franciszka Dąbrowskiego z Żołyni, w centrum którego osadzono obraz poświęcony Świętej Rodzinie, malowany olejno na płótnie. Kompozycja obrazu wygląda jak kompilacja kilku wzorów graficznych z przedstawieniem Świętej Rodziny z końca XIX w. lub przełomu XIX i XX w. popularnie wykonywanych obrazach w technikach litografii barwnej na papierze lub oleodruku, co pozwala przypuszczać, że obraz jest starszy od ołtarza. W oglądzie od lica jak i od odwrocia nie widać na nim sygnatury ani datowania, które być może przysłonięte są przez ramę obrazu.

Ołtarz przyścienny, którego kształt wpisuje się w kształt ściany i łuku kolebki sklepiennej, przez co można przypuszczać, że był on wykonany i zadedykowany do tego wnętrza. Struktura ołtarza malowana jest w dominującym brązowym kolorze półkryjąco i kryjąco, z nielicznymi akcentami czerwieni malowanej półkryjąco, zdobiony złoceniami na

mat i poler. Stipes w formie skrzyni z wydzielonym cokołem ze złożoną górną profilowaną listwą. W centrum opatrzony płyciną ze złożoną, profilowaną ramą, w polu płyciny wypukła, złożona aplikacja snycerska złożona ze skrzyżowanych liści palmowych i gorejącego, opiętego wieńcem kwiatowym serca – symbolu Matki Bożej Niepokalanej. W górnej części skrzynia opatrzona gzymsem w formie rozciągniętej wkłęski, na której spoczywa mensa. Nastawa jednokondygnacyjna z parą gładkich kolumn po bokach, opatrzonych złożonymi: bazami (torus, torus i ścięte naroża plinty - kostki) i kapitelami korynckimi (głowice i abakusy). Na kolumnach wsparty plastyczny, profilowany gzymś w kształcie łuku nadwieszono, gdzie część profili jest złożona, rozdzielające je pasy malowane w kolorze czerwieni, u dołu dekorowany złożonymi aplikacjami snycerskimi w kształcie trójliści.

Obraz w centrum nastawy umieszczony jest w drewnianej, profilowanej ramie, złożonej z jednym profilem malowanym na czerwono. Wokół ramy ażurowe aplikacje snycerskie, złożone. U góry symetryczna, skomponowana z centralnie umieszczonego monogramu Matki Bożej, po bokach którego zwrócona ku sobie para aniołków podtrzymujących nad monogramem zamkniętą koronę, oparty na trójkącie układ uzupełniają wici roślinne. Snycerka w partii anatomii aniołków i detalu korony polichromowana. Aplikacje boczne z wici roślinnych, przypominające uszaki wkomponowane w prostokąt. U dołu ramy trzy aplikacje, centralna w formie stylizowanej, graficznej palmety, po bokach w formie krótkich esowatych zdobin roślinnych.

Ołtarz osadzony jest w stylistyce neorenesansowej pod względem kształtu, kompozycji oraz doboru detali zdobniczych, z nielicznymi wyjątkami, które nawiązują do detali romańskich – ścięte naroża plint – kostek pod bazami kolumn lub przypominają nieco wzornictwo Art Deco – geometryczny wykrój snycerki centralnej pod obrazem - palmeta. Nasuwa się myśl, że zastosowane środki wyrazu i dekoracje snycerskie były wprawna i dość spójną kompilacją snycerek jakimi dysponował warsztat dobranymi do wielkości i kompozycji ołtarza.

Oprócz ołtarza w kaplicy znajdują się przypuszczalnie z okresu międzywojennego ? pełnoplastyczna rzeźba figuralna Matki Bożej Z Lourdes – Różańcowej z gipsu polichromowanego oraz cztery lichtarze drewniane, malowane w kolorze złotym brąz.

II. TECHNIKA WYKONANIA – ARCHITEKTURA KAPLICY

Harmonijnie dobrane proporcje budowli, dobór elementów wystroju architektonicznego wskazujący na znajomość stylów sugerują, że kaplica została w przemyślany i detaliczny sposób zaprojektowana z uwzględnieniem technologii wykonania i techniki opracowania

Kaplica nie posiada solidnych fundamentów, została wzniesiona na piaszczystej glebie, niskiej podmurówce, występującej jedynie pod obrysem murów. Być może spowodowane to było założeniem, że grunty piaszczyste nie są wysadzinowe i mała architektura nie będzie narażona na pracę ziemi w okresie zimowym przez co jak by się mogło wydawać nie wymaga posadowienia sięgającego strefy przemarzania - co okazało się założeniem błędnym.

Pod portykiem podmurówka ma wysokość od 15 do 20 cm, pod ścianami kaplicy osiąga max. 25 cm wysokości. Wykonano ją w technice odlewu, gdzie składowymi jest spoiwo cementowe (szare), a wypełniaczami piasek, żwir oraz niewielkie gązdy polne: otoczaki granitoidowe polodowcowe, płaskie piaskowce oraz gruz ceglany. Wylewka nie została zazbrojona. Po nieznacznym wypiętrzeniu posadzki wewnątrz kaplicy przypuszcza się, że wylewkę wykonano tylko w narysie ścian i przedłużono po bokach pod planowane filary portyku. Podmurówka w zewnętrznym obrysie licuje z płaszczyznami ścian i stopni ograniczających pole podcienia portyku w świetle bocznych arkad.

W części nadziemnej, za wyjątkiem kolebki sklepiennej, więźby dachowej i pokrycia dachowego, kaplica murowana z cegły pełnej porowatej, czerwonej – ściany pomieszczenia kaplicy, filary, arkady oraz przyczółek portyku, posadzki kaplicy i podcienia portyku. Cegły o wymiarach 26,5 cm x 6 - 6,5 cm x 13 cm, murowane głównie w układzie wozówkowym, w łukach arkadowych i okiennych w klin, we fryzie żąbkowym główkami na sztorc.

Oprócz wypracowanej w cegle plastyki bryły materiał ceramiczny obrobiono ręcznie przez zgrubne ciosanie i późniejsze wygładzenie szlifowaniem. Zabiegi te zastosowano by z prostopadłościenną cegłą wymodelować kształtki o estetycznym wyglądzie partii licowych, w autorskim zamierzeniu eksponowanych. Na taki sposób wykonania kształtek wskazuje brak spieku ceramicznego na modelowanych płaszczyznach. Opracowania te występują w filarach portyku – zmiana rzutu z czworoboku na ośmiobok w środkowej części, stopniach bocznie ograniczających pole podcienia i opaskach okiennych – fazowanie naroży, gzymsie okapowym – fazowanie krawędzi poziomych. Również zwieńczenie kaplicy w formie krzyża łacińskiego o zaokrąglonych zakończeniach ramion wykonano modelując cegły pełne.

Cegły spojone zaprawą wapienno – piaskową w kolorze kremowo – białym. Dość dobry stan zachowania zaprawy sugeruje wapno hydrauliczne lub ewentualny dodatek cementu (białego!). Spoiny eksponowanego wątku ceglanego elewacji formowano dekoracyjnie, trójkątnie wypukło. Spoinowanie podmalowane w kolorze czerwonym, zbliżonym do koloru cegły farbą na bazie wody wapiennej, trudno jednoznacznie określić czy był to zamysł pierwotny czy nieco późniejsze wykonanie w II fazie chronologicznej.

Kaplicę wraz z portykiem przykryto wspólnym dachem dwuspadowym jednej wysokości. Wykonano krokwiową konstrukcję więźby wspartej na murlatach ulokowanych na koronie ścian bocznych. Na krokwie nabito łąty w rozstawie dostosowanym do pokrycia dachówkowego. Pokrycie wykonano z dobrej jakości czerwonej dachówki ciągnionej, felcowanej, dwuzakładowej (zakładki / felce po bokach). Dachówka od góry mocowana była na jednym zaczepie tzw. piętcie. Rozstaw dachówek w rzędach określał występ na licowej, środkowej części dachówki. Profil dachówki przypomina dachówkę „marsylkę”, jest od niej jednak płytszy i prostszy co wynikało ze sposobu produkcji w prasach taśmowych. Dachówkę pozyskano z tarnowskiej fabryki cegieł i dachówek X.X. Sanguszków „Konstancja”¹, o czym świadczą zachowane na niektórych dachówkach stemple wytwórni. Dachówka wyróżnia się nieznaczną zmiennością wymiarów, po uśrednieniu jej wysokość wynosi 39 cm, a szerokość

¹ Okres działalności fabryki założonej przez Eustachego Sanguszko w 1900 roku trwał pod zarządem książy Sanguszków w Tarnowie przy ul. Tuchowskiej do 1946 roku.

21,5 cm (z dwoma felcami) i 19 cm (z jednym felcem górnym, widocznym po ułożeniu). Fabryczny zakład warstw przewidywał przykrycie od góry 7 cm spodniej dachówki. Korony ścian szczytowych okryto dachówką, zaś łączenie dachówek w kalenicy gąsiorami.

Sklepienie kaplicy jest kolebkowe, wykonane z desek o przebiegu wzdłużnym, rozpiętych między ścianami szczytowymi frontową i tylną, wspartych o koronę ściany z otworem wejściowym murowaną u góry w łuk koleby. Deski bito od spodu do wcześniej wkleśle wyciętej w kształt koleby deski/desek ustawionych na sztorc po wewnętrznych stronach ścian szczytowych, wspartych przy ścianach bocznych na odsadzkach z cegieł. Rozwiązanie określiłabym jako wzorowane na krążynie, w tym przypadku odwróconej, negatywowej. Na deski kolebki od wewnątrz nabito podsiębitkę trzcinową, mocowaną drutem do haczyków stalowych bitych w deski. Następnie otynkowano partie: ściany wewnętrzne pomieszczenia, sklepienia kaplicy i portyku oraz ścianę zewnętrzną ze stolarką drzwiową, wejściową, wewnętrzną, górną część portyku do podstawy łuków arkadowych wraz z podłęczami. Zastosowano zaprawę wapienno – piaskową przy ewentualnym niewielkim dodatku spoiwa cementowego (szarego) w kolorze jasnokremowo – szarym. Udział drobno – i średnioziarnistych piasków po zatarciu skutkował dość wygładzoną ale i zarazem szorstką, nieznacznie fakturalną powierzchnią.

Na wyprawach tynkarskich wykonano opracowanie malarskie z czytelnymi dwoma warstwami historycznymi o zbliżonej kolorystyce. Można przypuszczać, że leżąca bezpośrednio na tynku warstwa stanowiła podmalowanie, a druga wykończenie ponieważ dodano w niej dekoracje malarskie. Trudno stwierdzić czy powstały w jednym czasie po wzniesieniu budowli czy w odstępie. Jeśli w odstępie to niezbyt długim, wnioskując po wzornictwie powielanej dekoracji ściennej. Pierwsza warstwa malarska malowana jest gładko, w partii sklepienia w kolorze błękitnym, nieco jaśniejszym niż II warstwa, na której wykonano szablonowo gwiazdki malowane złotą farbą (bronzą). Na ścianach wnętrza kapliczki pierwsza i druga warstwa w kolorze jasnobrazowym, przy czym na drugiej wykonano powtarzalną dekorację o motywach roślinno – geometrycznych, dwubarwną w zestawieniu brązu i bieli, z użyciem szablonów. Partię sklepienia i ścian rozdzielono w drugiej warstwie brązowym paskiem.

W obrębie podcienia portyku opracowanie malarskie kolorystycznie zbliżone, w partii sklepienia analogiczne jak w środku - błękitne w złote gwiazdki, zaś poniżej podstawy sklepienia, w podłęczach arkad i wokół drzwi wejściowych malowane gładko w kolorze ugrowo – brązowym, nieco ciemniejszym i cieplejszym niż wewnątrz kaplicy.

Wykonano posadzkę wewnątrz kaplicy z cegły, którą pokryto przypuszczalnie nieco później tynkiem (II faza chronologiczna?), w centrum w suchej zaprawie wyryto reliefowo wklęsły symbol - krzyż łaciński o poszerzonych zakończeniach belek w kształcie trójkąta. Powierzchnię krzyża wzbogacono fakturą zbliżoną do młotkowania. Podobnie wykonano posadzkę w polu portyku, którą dekorowano konturowym rytowaniem, wykonanym w świeżej zaprawie w kształcie prostokątnej ramki.

Otwór wejścia głównego wypełniono stolarką ościeżnicową, prostokątną, jednoskrzydłową otwieraną do wewnątrz. Ościeżnicę obustronnie ozdobiono profilowaną

opaską. Skrzydło konstrukcji ramowo – płycinowej, dwudzielne, w dolnej partii pełne, trój płycinowe, o płycinach prostokątnych w jednym rzędzie; w górnej przeszklone, szczeblinami podzielone na piętnaście kwater w trzech rzędach. Górne i dolne kwadratowe, ze szkłem ornamentowym barwnym. Układ kolorów od zewnątrz symetryczny: zielony, żółty i w środku niebieski. Kwatery środkowe prostokątne, przeszklone szkłem gładkim, bezbarwnym. Pierwotne wykończenie powierzchni drewna warstwą transparentną w kolorze brązowym zbliżonym do kolorystyki ołtarza i stolarek okiennych – średnio nasycony, ciepły odcień brązu. Skrzydło drzwiowe mocowane na trzech zawiasach stalowych, trzpieniowych. Okucie klamki – klamki i szyldy mosiężne.

W otwory okienne ścian bocznych wprowadzono w połowie grubości muru stolarki okienne prostokątne, zamknięte łukiem ostrym. Stolarki są krosnowe, stałe, dziewięciopolowe w trzech rzędach, obecnie przeszklone szkłem bezbarwnym. Przypuszczalnie, również i w oknach skrajne rzędy wypełniono szkłem barwnym, ornamentowym.

Ogólne wymiary zewnętrzne kapliczki: rzut dł. (głębokość) 2,90 - 2,93 m, szer. 1,85 - 1,89 m. Wysokość mierzona od posadzki: całkowita ze zwieńczeniem 4,10 m, 3,70 m do kalenicy, 2,52 m do okapu (mierzone po stronie prawej), kąt pochylenia połaci głównych ok. 95% = 43,5 stopni.

III. STAN ZACHOWANIA – ARCHITEKTURA KAPLICZKI

Kaplica znajduje się w złym stanie technicznym i konstrukcyjnym. Widoczne, wykonane w odległym czasie naprawy pęknięć – ankrowanie ściany frontowej oraz wypełnienia cementowe niektórych szczelin – wskazują, że problemy konstrukcyjne ujawniły się już wcześniej i miały charakter długotrwały.

Od czasu przeprowadzenia tych napraw pojawiły się nowe zarysowania oraz przemieszczenia elementów konstrukcyjnych względem siebie. Świadczy to o postępującym procesie nierównomiernego osiadania obiektu w gruncie, szczególnie w obrębie portyku – łuków arkadowych oraz na styku arkadowego podcienia ze ścianami pełnymi kapliczki.

W obrębie podcienia stwierdzono wyraźne zapadnięcie oraz „zwichnięcie” prawego filara (patrzac na obiekt od frontu). Odształcenie prawego filara wynosi ok. 3 cm w kierunku frontu oraz ok. 4 cm w kierunku bocznym (zmiany te zaznaczono kolorem czerwonym na rysunku projektu budowlanego – rzut przyziemia). Obecne wymiary kapliczki w stosunku do pierwotnych uległy wyraźnemu zaburzeniu – geometria obiektu odbiega od regularnego prostokąta.

Zaistniała sytuacja może wynikać zarówno z pierwotnych uwarunkowań wykonawczych, w tym płytkiego posadowienia na niezbrojonej podmurówce betonowej, jak i późniejszych oddziaływań eksploatacyjnych pobliskiej drogi. W trakcie odkrywek sondażowych głębokości posadowienia fundamentów nie stwierdzono występowania materiałów wtórnych, świadczących o wcześniejszych próbach stabilizacji konstrukcji. Na granicy korpusu z portykiem podmurówka jest obustronnie pęknięta strukturalnie – rysy pionowe, co świadczy o rozdzieleniu pierwotnie jednolitej podbudowy na dwie części. Po stronie prawej (patrzac na

wprost) rysa przy górnej krawędzi jest rozwartą, co wskazuje na większe osiadanie strony prawej portyku. Szczegółowy opis stanu konstrukcji zawarty jest w opinii konstruktorskiej.

Do głównych przyczyn zniszczeń konstrukcyjnych należy zaliczyć płytkie posadowienie obiektu na niezbrojonej podmurówce betonowej oraz zwiększone obciążenia dynamiczne wynikające z ruchu na pobliskiej drodze. Podłoże w rejonie kapliczki ma charakter piaszczysty i przepuszczalny, a teren wokół obiektu jest stosunkowo płaski. W niewielkim zakresie został on przekształcony w trakcie przestawiania ogrodzenia za kapliczką.

Poza naprawami konstrukcyjnymi kapliczka zachowała się w stanie jedynie nieznacznie przekształconym przez człowieka. W podcieniu opracowanie malarskie tynków zostało wtórnie przemalowane, natomiast wewnątrz nie było odnawiane. Nawarstwienia malarskie występują również na stolarce drzwiowej i okiennej oraz na ceglanych obramieniach otworów.

Kapliczka nie posiada izolacji poziomej ani pionowej. W partii przyziemia widoczne są zabielenia cegły do wysokości 2–3 warstw, co wskazuje na podciąganie kapilarne wilgoci wraz z solami rozpuszczalnymi w wodzie.

Od wewnątrz analogiczny pas zawilgocenia widoczny jest w strefie ubytków tynków. Ograniczona wentylacja wewnątrz powoduje niekorzystne warunki mikroklimatyczne, w tym obecność zapachu skażenia biologicznego. W projekcie warto rozważyć wykonanie otworów wentylacyjnych.

Stan dachu jest bardzo zły. Przed tymczasowym zabezpieczeniem ubytki pokrycia wynosiły ok. 1/4 powierzchni połaci, co prowadziło do okresowego zawilgacania drewnianego sklepienia i powstawania zacieków w górnych partiach ścian.

Konstrukcja drewniana została silnie zdegradowana przez owady. Z otworów żerowych wysypuje się jasnobrązowy proszek, co świadczy o aktywnym porażeniu biologicznym. W miejscach niezabezpieczonych dachówką elementy drewniane uległy częściowej degradacji.

Pokrycie ceramiczne jest niekompletne i uszkodzone — dachówki i gąsiorzy wykazują ubytki, obtłuczenia oraz degradację stref montażowych. Dachówki są powierzchniowo zabrudzone, widoczne są również naloty biologiczne (porosty). W przypadku zachowania historycznej dachówki typu ciągnionego wskazane jest pozyskanie elementów z rozbiórek, ponieważ tarnowska fabryka dachówek została zamknięta w 1987 r. Zwieńczenie kapliczki w formie krzyża łacińskiego z cegły ręcznie obrobionej jest kompletne lecz rozczłonkowane.

Wątek ceglany zachowany jest w dobrym stanie technicznym. Cegła jest dobrze wypalona, a uszkodzenia ograniczają się do stref spękań konstrukcyjnych. Powierzchnie licowe są zabrudzone pyłami atmosferycznymi, lokalnie występują cienkie nawarstwienia siarczanowe, typowe dla środowiska wiejskiego o niskim poziomie emisji przemysłowych.

Spoiny zachowały się w stanie zróżnicowanym. Ich dekoracyjny, trójkątny profil został miejscami spłycony (ubytek ok. 2–4 mm). Przyczepność do cegieł jak i spoistość zaprawy spoinującej ocenia się jako dobrą. Ślad podmalowania spoin w kolorze czerwieni zachował się w partiach osłoniętych przed deszczem w podcieniu portyku. W obrębie później dodanego

ankrowania ściany frontowej oraz uzupełnianych pęknięć konstrukcyjnych występują wtórne, szare zaprawy cementowe nałożone niedbale bez powtórzenia pierwotnego profilu.

Partie pokryte tynkami i warstwami malarskimi są powierzchniowo zabrudzone, miejscami przetarte do warstwy tynku, wyblakłe lub zaplamione zaciekami z wody. Tynki wykonane na podłożu ceglanym są dość dobrze przyczepne, zaś na drewnianym z podsiębitką spękanе, lokalnie odspojone i głucho.

Wyprawy cementowo-piaskowe wykonane na ceglanych posadzkach są silnie spękanе. Część rozbitych fragmentów pozostaje całkowicie luźna, natomiast część uległa odspojeniu od podłoża. W miejscach ubytków wyprawy posadzkowej w obrębie portyku widoczne są również ubytki zaprawy murarskiej spajającej znajdujące się poniżej cegły posadzkowe. Dekoracyjny wzór – krzyż na posadzce wewnątrz jak i ramka na posadzce na zewnątrz ma czytelną i możliwą do odtworzenia kompozycję. Bardzo zły stan techniczny posadzek kwalifikuje je do odtworzenia.

Przed podcieniem kapliczki od frontu znajduje się wtórny, nieestetyczny stopień betonowy, który przewidzieć należy do usunięcia.

Stolarka drzwiowa zachowana jest w dość dobrym stanie, najbardziej zniszczony jest próg i dolne partie ościeżnic i profilowanych opasek. Na całej powierzchni widoczne są ślady użytkowania, wyoblenia krawędzi i profili oraz wgniecenia. Większe ubytki drewna zlokalizowane są przy otworze zamka wewnętrznego zarówno w skrzydle drzwiowym jak i ościeżnicy. Prawa listwa opaski od strony zewnętrznej, u dołu jest pęknięta. Pełne otwarcie drzwi uniemożliwia wypiętrzenie posadzki wewnątrz kaplicy. Stolarka od strony zewnętrznej była co najmniej dwukrotnie przemalowana w kolorze brązowo – bordowym i ugrowym, od wewnątrz raz przemalowana w kolorze brązowo – bordowym. Warstwy ochronne są nieszczelne, miejscami spękanе, złuszczone lub poprzecierane. Drewno od strony zewnętrznej ma ubytki w partii bieli – powierzchnia jest fakturalna, wyżłobiona. Jest to efekt działania szeregu czynników – wody (zacinający deszcz), wiatru (transport pyłów) i słońca. Od osłoniętej, wewnętrznej strony drewno znajduje się w lepszej kondycji. Na skrzydle drzwiowym zachowały się oryginalne mosiężne okucia zamka – szyldy i klamki, które pokrywają nawarstwienia tlenkowe oraz zachłapania i zacieki z farb zabezpieczających powierzchnie drewniane. Szklenia stolarki w górnym i dolnym rzędzie z barwnego szkła ornamentowego są oryginalne. W środkowym rzędzie występują bezbarwne szkła gładkie, być może również historyczne, jedno z nich jest rozbite. Kit okienny jest powykruszany.

Stolarki okienne pod względem zachowania elementów drewnianych są kompletne. Przypuszczalnie szklenia są częściowo lub całościowo wtórne. Rama jednego okna jest ruchoma, przesunięta z pierwotnego położenia i w późniejszym czasie stabilizowana zaprawami mineralnymi. Pod względem ilości i rodzaju przemalowań, stanu zachowania powierzchni drewna od zewnątrz i od wewnątrz widoczna jest analogia do stolarki drzwiowej.

IV. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Celem planowanych działań jest zahamowanie postępującej degradacji obiektu, przywrócenie jego stabilności konstrukcyjnej oraz zachowanie maksymalnej ilości oryginalnej substancji zabytkowej. Wszystkie prace powinny być prowadzone z poszanowaniem historycznej formy, materiału i detalu architektonicznego kapliczki.

Planowana jest kompleksowa konserwacja i restauracja architektury kapliczki. Na czas prac należy zabezpieczyć wyposażenie kaplicy, drewniany ołtarz z nastawą autorstwa pobliskiego i uznanego warsztatu Franciszka Dąbrowskiego z 1938 r. z obrazem olejnym na płótnie z przedstawieniem Świętej Rodziny, jak również pełnoplastyczną figurę Matki Bożej Różańcowej przypuszczalnie z I poł. XX w., przeniesioną z innego zabytku sakralnego oraz lichtarze drewniane posiadających cechy zabytkowe.

Priorytetowe jest podjęcie prac związanych z ustabilizowaniem konstrukcji zabytku. Zakres prac obejmuje podbicie fundamentów wraz z wykonaniem płyt fundamentowych w obrębie posadzek, hydroizolację poziomą i pionową, nieznaczne podniesienie filarów portyku do pierwotnej wysokości i ich pionowanie, ankrowanie ścian podłużnych i poprzecznej, tylnej, wypełnienie rys i pęknięć strukturalnych zaprawami mineralnymi wysokiej płynności, wzmocnienie osłabionych konstrukcyjnie miejsc od wewnątrz w systemie FRCM - włóknem węglowym osadzonym w zaprawie mineralnej.

Kolejnym etapem jest naprawa sklepienia kolebkowego i dachu. Ze względu na zły stan elementów drewnianych proponuje się całkowitą wymianę konstrukcji kolebki oraz więźby dachowej z zachowaniem geometrii i historycznej formy więźby, powtórzeniem materiału, wymiarów ogólnych i detalicznych oraz ciesielskiej techniki wykonania. Nowe konstrukcje zostaną zabezpieczone przed działaniem wody, pleśni, grzybów i ognia. Ceramiczne pokrycie dachowe wskazuje się do przełożenia i uzupełnienia materiałem analogicznym – dachówka ciągniona, gąsior. Proponuje się też wykonanie warstwy z wełny mineralnej na kolebce celem zamortyzowania zmiennych warunków temperaturowo – wilgotnościowych, co w pewnym zakresie ograniczy pracę drewna. ej deskowego drewna w cyklu rocznym i ograniczenia pracy drewna.

W zakresie prac przy elewacjach kapliczki przewiduje się oczyszczenie wątku ceglanego z nawarstwień atmosferycznych oraz malarskich metodami nieinwazyjnymi, dezynfekcję, usunięcie wtórnych napraw cementowych, uzupełnienie ubytków w wątku ceglanym cegłą o analogicznych wymiarach i kolorze, uzupełnienie ubytków w siatce spoinującej, zabezpieczenie przed warunkami atmosferycznymi. W partiach tynkowanych i malowanych podcienia portyku planuje się usunąć najbardziej zniszczone fragmenty wypraw, usunąć przemalowania i oczyścić pierwotne opracowanie malarskie barwne, przeprowadzić dezynfekcję, wzmocnić osłabione podłoże mineralne, skonsolidować opracowanie malarskie, uzupełnić ubytki wypraw tynkarskich i opracowania malarskiego, odtworzyć warstwę tynkarską i malarską na sklepieniu kolebkowym.

We wnętrzu kaplicy zakres prac obejmuje usunięcie zmurowanych fragmentów tynku zlokalizowanych głównie w dolnych partiach ścian, dezynfekcję, oczyszczenie z zanieczyszczeń

powierzchni opracowanych malarsko, wzmocnienie osłabionych partii wypraw tynkarskich oraz konsolidację warstwy malarskiej, odtworzenie tynku na sklepieniu kolebkowym, uzupełnienie ubytków tynku, uzupełnienie ubytków opracowania malarskiego wraz z odtworzeniem dekoracji szablonych, odtworzenie warstwy malarskiej na sklepieniu z dekoracją w formie gwiazdek. Dodatkowo proponuje się wprowadzenie otworów wentylacyjnych, poprawiających cyrkulację powietrza we wnętrzu kapliczki w miejscach mało widocznych.

W obrębie bardzo zniszczonych posadzek planuje się ich odtworzenie. Ponieważ w kapliczce zachowały się dwie warstwy pierwotna – ceglana i historyczna obecnie wierzchnia – wyprawy mineralne z dekoracjami reliefowymi, w toku prac należy komisyjnie zdecydować, które rozwiązanie należy odtworzyć na nowych płytach fundamentowych.

Stan techniczny stolarek okiennych i drzwiowej pozwala na ich pozostawienie i poddanie konserwacji i restauracji. Zakres prac obejmuje oczyszczenie z przemalowań powierzchni drewnianych i metalowych okuć, usunięcie partii zdegradowanych drewna, dezynfekcję i dezynsekcję, ewentualne wzmacnianie struktury drewna, uzupełnienie ubytków drewna drewnem analogicznym, odtworzenie pierwotnej warstwy malarskiej dekoracyjno – ochronnej z powtórzeniem oryginalnej kolorystyki, uzupełnienie brakujących przeszkleń szkłem kolorowym i bezbarwnym, oczyszczenie mosiężnych oryginalnych okuć klamek i szyldów, ewentualny montaż nowego zamka.

Na zakończenie prac otoczenie kapliczki należy uporządkować, teren wokół zniwelować i obsiać trawą zadarniającą.

Po zakończeniu prac przy architekturze do wnętrza powinno zostać przywrócone historyczne wyposażenie. Zaleca się podjęcie działań zmierzających do opracowania programu prac konserwatorskich oraz uzyskania pozwoleń Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków na przeprowadzenie konserwacji i restauracji ołtarza, obrazu Świętej Rodziny. Umożliwi to ponowne umieszczenie odrestaurowanego wyposażenia w odnowionym wnętrzu kapliczki.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO – RESTAURATORSKICH

1. PRACE PRZYGOTOWAWCZE:

1. Dokumentacja fotograficzna ogólna i detaliczna stanu zachowania kaplicy przed rozpoczęciem prac, w trakcie i po ich zakończeniu.
2. Ostrożny demontaż elementów wyposażenia kapliczki. Zabezpieczenie przed uszkodzeniem mechanicznym w trakcie transportu, spakowanie elementów drobnych do skrzyń. Przewiezienie do miejsca przygotowanego przez Inwestora przeznaczonego do magazynowania wyposażenia na czas prac przy architekturze. Zalecane miejsce bezpieczne – niedostępne dla osób postronnych, suche o stałych warunkach temperaturowo – wilgotnościowych.
3. Tymczasowy demontaż stolarek okiennych i skrzydła stolarki drzwiowej.
4. Wykonanie tymczasowych zaślepień otworów okiennych i drzwiowego np.: z płyty OSB.

2. PRACE PRZY POSADOWIENIU I POSADZKACH KAPLICY

1. Inwentaryzacja fotograficzna posadzek wewnątrz kaplicy i w podcieniu portyku.
2. Trwałe usunięcie betonowego, wtórnego stopnia sprzed portyku kaplicy.
3. Rozebranie warstw posadzkowych wewnątrz kaplicy, tynkarskich i ceglanych znajdujących się poniżej.
4. Wykonanie tymczasowej konstrukcji podstemplowującej portyk oraz podwieszenie filarów w celu zabezpieczenia ich stateczności w trakcie prowadzenia prac fundamentowych. Przewiduje się rozdzielenie filarów od murków bocznych przez podcięcie w spoinie. W prawym filarze w miejscu wtórnych uzupełnień cementowych, w lewym w historycznej spoinie. Konstrukcję zaprojektować w sposób umożliwiający w bezpiecznym zakresie podniesienie filarów do pierwotnej wysokości (czytelnej po przebiegu spoin poziomych) oraz ich pionizowanie. Szczegóły techniczne rozwiązania w projekcie budowlano - architektonicznym.
5. Odcinkowe odślanianie podmurówki kaplicy. Prace podbiciowe rozpoczynać od najstabilniejszej strony kaplicy – ściany tylnej, następnie poprzecznej na granicy korpusu i podcienia, bocznych korpusu. Na końcu podbijać część frontową z filarami.
6. Oczyszczenie odśłoniętych odcinków z zanieczyszczeń ziemnych, ręcznie na sucho.
7. Założenie warstwy mineralnej hydroizolacji poziomej na spodnie odcinki podmurówki. Aplikacja metodą szlamowania. Alternatywnie izolacji mechanicznej z membrany EPD.
8. Przygotowanie metalowych zbrojeń fundamentowych.
9. Podbicie fundamentów (podmurówki) do głębokości strefy przemarzania – 1m. Zalecany beton uszlachetniony dodatkami zwiększającymi wodoodporność (beton szczelny) oraz nieznacznie zwiększającymi objętość betonu w procesie wiązania, celem lepszego połączenia podmurówki historycznej z podbiciem (beton ekspansywny). Podbicia wykonać w historycznym narysie ścian.

10. Ostrożny demontaż ceglanych ścianek bocznych oraz warstw posadzkowych w polu podcienia portyku. Przewiduje się ponowne osadzenie fazowanych cegieł ścianek bocznych oraz wykorzystanie w dalszych pracach zdemontowanych cegieł możliwych do ponownego wbudowania. Prace wykonać po całkowitym ustabilizowaniu fundamentów w narysie korpusu kapliczki.
11. Podbicie filarów kapliczki. Pod podporami wykonać punktowe podbicia w technologii jak wcześniej.
12. Kontrolowane podniesienie i wyprostowanie filarów z wykorzystaniem wcześniej przygotowanej konstrukcji podporowej. Wykonać według wskazań opisanych w projekcie budowlano – architektonicznym.
13. Podmurowanie dolnych partii filarów wcześniej zdemontowaną cegłą. Dotyczy trzech dolnych warstw odpowiadających wysokości murków bocznych podcienia. Na wylanych podbiciach pod filary nanieść hydroizolację mineralną szlamową lub mechaniczną z membrany EPD. Cegły przed wmurowaniem oczyścić z pozostałości zapraw i zanieczyszczeń. Osadzać na zaprawie mineralnej, murarsko – tynkarskiej cementowo – wapienno - trasowej z pozostawieniem miejsca na dekoracyjne wykończenie spoin.
14. Wykonanie nowych płyt fundamentowych w obrębie posadzek, w kaplicy i podcieniu. Zachować historyczny narys podmurówki posadzki podcienia. Wylewki z betonu szczelnego, ze zbrojeniem, które zaleca się przewiązać ze zbrojeniami wykonanych wcześniej podbić ścian i filarów. Przed wykonaniem płyt, celem poprawnego ustalenia ich wysokości, należy w porozumieniu z WUOZ Delegatura Rzeszów ustalić warstwy posadzkowe. Rozważa się wykonanie na płytach fundamentowych warstw w nawiązaniu do istniejących – ceglanej oraz wyprawy mineralnej (pierwotna i historyczna) lub wyłącznie ceglanej (pierwotnej) lub wyłącznie z wyprawy mineralnej (historycznej).
15. Wykonanie warstwy hydroizolacyjnej, poziomej na płytach fundamentowych z zaprawy mineralno – polimerowej. Warstwę izolacyjną można również zastosować na pionowych odcinkach betonowych cokołów.
16. Wypełnienie wykopów gruntem rodzimym. Zasypkę zagęścić.
17. Wykonanie warstw posadzkowych w kaplicy zgodnie z ustaleniami. Przy odtwarzaniu warstwy pierwotnej wyłożenie posadzki ceramiką w ujawnionym przy rozbiórce układzie. Ceramikę proponuje się osadzać na zaprawie mineralnej cementowo – wapienno – trasowej. Przy odtwarzaniu warstwy historycznej - warstwę wierzchnią wykonać z zaprawy mineralnej cementowo – wapienno – piaskowej lub cementowo – piaskowej w kolorze szarym z powtórzeniem sposobu opracowania. Posadzka zacierana gładko z reliefowo wklęsłym rytowaniem konturu dekoracji w formie krzyża łacińskiego oraz groszkowaniem powierzchni wewnętrznej.
18. Wykończenie posadzki w podcieniu. Należy odtworzyć murki boczne z cegły o fazowanych krawędziach. Zdemontowaną wcześniej cegłę oczyścić z pozostałości zapraw, osadzić z powtórzeniem układu na sztorc na zaprawie cementowo –

wapienno – trasowej z pozostawieniem miejsca na dekoracyjną spoinę. Warstwę wierzchnią posadzki wykonać z zaprawy mineralnej cementowo – wapienno – piaskowej lub cementowo – piaskowej w kolorze szarym z powtórzeniem sposobu opracowania. Posadzka zacierana gładko z reliefowo wklęsłym rytowaniem konturu prostokątnej ramki złożonego z podwójnej linii.

3. PRACE PRZY DACHU I SKLEPIENIU KAPLICY

1. Demontaż pokrycia dachowego ceramicznego: dachówek ciągnionych i gąsiorów z więźby dachowej i koron ścian szczytowych. Dachówki i gąsiory zachowane w całości i w dobrym stanie technicznym przewidziane są do powtórnego położenia – demontaż wykonywać z ostrożnością.
2. Inwentaryzacja robocza i rozbiórka drewnianej więźby dachowej przewidzianej do wymiany na nową.
3. Dokładne oględziny budowy i stanu zachowania drewnianej konstrukcji sklepienia od strony dachu, inwentaryzacja techniczna, robocza wymiarów elementów drewnianych.
4. Trwały demontaż konstrukcji sklepienia.
5. Mechaniczne oczyszczenie korony murów i partii wspierających sklepienie z luźnych zapraw, pyłów i zanieczyszczeń.
6. Ewentualne przemurowania poluzowanych cegieł na obwodzie kaplicy – korony ścian szczytowych, gzymsy ścian bocznych, korona ściany dzielącej kaplicę od portyku. Przemurowania na zaprawie cementowo - wapienno – trasowej z pozostawieniem miejsca na wykonanie dekoracyjnej profilowanej spoiny.
7. Wykonanie nowej konstrukcji sklepienia na podstawie inwentaryzacji historycznej z drewna iglastego.
8. Impregnacja drewna preparatem do drewna konstrukcyjnego grzybo- i pleśnio – i ogniochronnym. Aplikacja metodą pędzlowania dwukrotnie.
9. Montaż konstrukcji sklepienia.
10. Ewentualne wykonanie warstw termoizolacyjnych na kolebce sklepienia z folii paro przepuszczalnej i wełny mineralnej.
11. Wykonanie nowej konstrukcji drewnianej więźby dachowej o analogicznych do historycznej wymiarach, w tradycyjnych technikach ciesielskich. Konstrukcja krokwiowa wsparta na namurnicach. Rozstaw łąt dostosować do rozstawu zawiesi dachówek. Dopuszcza się zastosowanie membrany wstępnego krycia.
12. Impregnacja drewna preparatem do drewna konstrukcyjnego grzybo-, pleśnio – i ogniochronnym. Aplikacja metodą pędzlowania dwukrotnie.
13. Selekcja zdemontowanych dachówek i gąsiorów pod względem stanu zachowania – wybór kompletnych od strony licowej i w partii felców oraz zawiesi.
14. Oczyszczenie zachowanych w całości zdemontowanych dachówek i gąsiorów z pozostałości zapraw montażowych - mechaniczne i z zabrudzeń powierzchniowych ciepłą wodą / parą . Ewentualne doczyszczanie z powierzchniowych chemicznych nawarstwień pochodzenia atmosferycznego (cienkie czarne i szare nawarstwienia)

dobranymi na podstawie prób preparatami. Proponuje się wykonać próby z 3% roztworem wodnym kwasu fluorowodorowego lub z pastami do usuwania nawarstwień atmosferycznych z podłoży mineralnych. Próby oczyszczania roztworem kwasu przeprowadzać pod nadzorem konserwatora dzieł sztuki. Preparaty stosować ściśle według zaleceń producenta. Pozostałości preparatu oraz rozpuszczone nawarstwienia usunąć wodą pod ciśnieniem lub ciepłą bieżącą.

15. Wyłożyć dachówki na konstrukcji drewnianej.
16. Uzupełnić brakujące dachówki i gąsiorzy materiałem analogicznym – rozbiórkowym, wskazane pozyskanie dachówek ciągnionych z fabryki X.X. Sanguszków „Konstancja” z Tarnowa. Przed montażem materiał ceramiczny oczyścić jak wyżej. Przy ewentualnych różnicach w wymiarach dachówek (samej dachówki jak i elementów montażowych – piętki) dachówki o analogicznych wymiarach układać w rzędach. W przypadku gąsiorów przy braku analogicznych wymiarami i kształtem wymienić wszystkie na zbliżone do historycznych.
17. Na koronach murów ścian szczytowych dachówki osadzić na zaprawie mineralnej cementowo – wapienno - trasowej lub cementowo – wapiennej.

4. PRACE PRZY ELEWACJACH:

Partie ceglane

1. Dezynfekcja elewacji płynnym środkiem biobójczym.
2. Oczyszczanie powierzchni ścian ceglanych z powierzchniowych zabrudzeń wodą pod ciśnieniem. Na czas zabiegu zabezpieczyć ościeżnice stolarki historycznej, partie tynkowane w portyku oraz zapewnić szczelność potencjalnych miejsc, przez które wnętrze kaplicy mogłoby być zalane np. grubą folią budowlaną i taśmą tynkarską.
3. Ewentualne lokalne doczyszczanie powierzchni ceglanych z szarych / czarnych nawarstwień pochodzenia atmosferycznego po wykonaniu prób z 3-4 % roztworem wodnym kwasu fluorowodorowego lub preparatami do oczyszczania elewacji z zanieczyszczeń atmosferycznych. W przypadku lepszej skuteczności roztworu kwasu HF prace prowadzić pod kierunkiem konserwatora dzieł sztuki.
4. Ręczne mechaniczne usunięcie wtórnych uzupełnień siatki spoinującej oraz napraw wykonanych z szarej zaprawy cementowo – piaskowej. Prace wykonywać z ostrożnością by nie uszkodzić partii licowych cegieł.
5. Usunięcie silnie zdegradowanych, osypujących się partii spoin oryginalnych.
6. Chemiczne usunięcie przemalowań olejnych z powierzchni licowych opasek okiennych dobranym na podstawie prób preparatem. Wykonać próby z pastami żelowymi do usuwania powłok olejnych. Pozostałości rozpuszczonej powłoki malarskiej oraz preparatu usunąć wodą pod ciśnieniem.
7. Wzmocnienie podłoża murowego w obrębie pęknięć konstrukcyjnych nierdzewnymi kotwami spiralnymi. Zależnie od charakteru spękań kotwy spiralne można stosować poziomo jako „szwy” osadzone w spoinach wątku ceglanego lub jako trzpienie podtrzymujące cegły w pożądanym układzie. Przy szwach rozstaw kotw co ok. 3 – 4

warstwy ceglane. Zalecane wypuszczenie kotw po bokach na długość ok. 50 cm. Kotwy do zszyć osadzać na zaprawie systemowej. Kotwy o funkcji trzpieni osadzać na sucho lub w zaprawie o konsystencji lejnej, umożliwiającej wtłoczenie do wcześniej wykonanych nawicertów pod kotwy spiralne. Kotwy spiralne średnicy 6 mm, 8 mm, 10 mm. Otwory po kotwach – trzpieniach zaślepić zaprawą mineralną, konserwatorską do uzupełnień w ceramice, barwioną w masie. Należy dobrać kolor i ziarnistość zaprawy.

8. Ankrowanie ścian kaplicy. Przewiduje się potrzebę ankrowania ścian wzdłużnych oraz ścian poprzecznych w części tylnej. Planowane ankry będą ściągały ściany w części górnej. Przy doborze lokalizacji należy uwzględnić położenie już istniejącej ankry ściągającej ścianę frontową na wysokości nieco poniżej gzymsu okapowego. Szczegóły techniczne proponowanego rozwiązania w projekcie budowlano – architektonicznym.
9. Wokół pęknięć konstrukcyjnych, w razie potrzeby, wymienić pęknięte i nie spełniające parametrów technicznych cegły. Uzupełnienia wykonać z cegły o analogicznych wymiarach i stopniu wypału (kolor). Przy doborze cegieł należy zbliżyć się do właściwości kapilarnych cegieł historycznych (nasiąkliwość, porowatość, czas transportu wody i odsychania). Cegły osadzać na zaprawie mineralnej murarsko – tynkarskiej, cementowo – wapienno – trasowej z pozostawieniem miejsca na dekoracyjne wykończenie spoin.
10. Scalenie zachowanych elementów krzyża wieńczącego. W razie konieczności wzmocnienia łączy wprowadzić wewnętrzne, niekorodujące zbrojenie np.: trzpienie z włókna szklanego osadzone na wysokoelastycznym kleju mineralnym. Łączenia uzupełnić zaprawą mineralną barwioną w masie w kolorze cegły lub w nawiązaniu do zaprawy spoinującej. Opracować fakturalnie powierzchnię uzupełnień.
11. Uzupełnienie drobnych, koniecznych ubytków i rys w cegle celem ograniczenia penetrowania przez wodę opadową zaprawami konserwatorskimi, mineralnymi, barwionymi w masie imitującymi ceramikę. Estetyczne opracowanie uzupełnień.
12. Uzupełnienie siatki spoinującej zaprawą wapienno – trasową, z ewentualnym niewielkim dodatkiem cementu białego, dobraną pod względem uziarnienia i koloru do spoiny historycznej. Płytsze ubytki przed wypełnieniem przekleić gruntem akrylowym dla poprawienia przyczepności. Spoinę formować na wzór historycznej – wypukło, trójkątnie.
13. Ewentualne – zależnie od decyzji WUOZ Delegatura Rzeszów - nawiązanie do I lub II fazy chronologicznej tzn. I faza chronologiczna – pozostawienie spoin bez opracowania malarskiego, II faza chronologiczna - laserunkowe podmalowanie spoin w kolorze czerwieni farbami krzemianowymi o wysokiej dyfuzyjności w technice laserunku (półprzejrzyście).
14. Zabezpieczenie partii ceglanych przed warunkami atmosferycznymi rozpuszczalnikowym preparatem krzemoorganicznym o właściwościach hydrofobizujących na bazie silanów i siloksanów. Aplikacja metodą natryskową lub pędzlowania 2-3 krotnie.

Partie tynkowane portyku

15. Usunięcie najbardziej zmurzałych, odspojonych od podłoża lub zniszczonych w wyniku pęknięć konstrukcyjnych partii tynku.
16. Usunięcie przemalowań z powierzchni tynku dobranymi na podstawie prób metodami: mechanicznymi - skalpelem, gąbkami czy gumkami ściernymi dobranymi pod względem twardości, chemicznymi z rozpuszczalnikami dobranymi na podstawie prób rozpuszczalności. Przy zastosowaniu metody chemicznej należy zwrócić uwagę na odporność historycznego opracowania malarskiego na rozpuszczalnik.
17. Konsolidacja partii z zachowanym opracowaniem malarskim i wzmocnienie podłoża tynkarskiego preparatem krzemoorganicznym na bazie estrów kwasu krzemowego. Dobrany preparat sezonować według zaleceń producenta.
18. Bruzdowanie rys tynku.
19. Uzupelnienie ubytki wypraw tynkarskich zaprawą mineralną, paro przepuszczalną szerokoporową, wapienno – trasowo – piaskową, dobraną pod względem składu i uziarnienia do historycznej. Tynk o grubości ok. 1 – 1,5 cm. Opracowany gładko i szorstko przez zatarcie.
20. Odtworzenie wyprawy tynkarskiej na sklepieniu kolebkowym. Na deskowanie nabić zbrojenie celem zwiększenia przyczepności tynku w technice tradycyjnej z trzciny lub współczesnej z siatki tynkarskiej, metalowej np. Leduchowskiego. Narzucenie tynku mineralnego, analogicznego jak na ścianach. Tynk zacierany, w kątach wewnętrznych wyoblony.
21. Powołanie komisji konserwatorskiej z udziałem pracownika WUOZ Delegatura Rzeszów celem ustalenia dalszego postępowania konserwatorskiego wobec opracowania malarskiego. Ze względu na zewnętrzną ekspozycję warstw malarskich wstępnie proponuje się technologie farb krzemianowych lub zolowo – krzemianowych.
22. Uzupelnienie opracowania malarskiego zgodnie z wybraną komisyjnie technologią i techniką.
23. Po zakończeniu prac przy elewacjach teren wokół splantować i obsiać trawą zadarniającą.

5. PRACE PRZY ŚCIANACH I SKLEPIENIU WEWNĄTRZ KAPLICY

1. Usunięcie wtórnych zapraw montażowych wokół ram stolarek okiennych.
2. Usunięcie zmurzałych, osypujących się historycznych tynków z dolnej partii ścian do ceglanego podłoża, spękanych i odspojonych fragmentów tynków przy rysach konstrukcyjnych oraz tynków silnie skażonych biologicznie i zdegradowanych w pasie przysklepiennym gdzie były one długotrwale zalewane przez nieszczelności dachu.
3. Dezynfekcja podłoża mineralnego i odsłoniętego murowego płynnym środkiem biobójczym. Aplikacja przez natrysk.
4. Oczyszczenie powierzchni opracowania malarskiego na ścianach kaplicy z brudu i pyłu metodami mechanicznymi na sucho po wykonaniu prób z gąbkami czyszczącymi typu Wishap/ Akapad o różnej twardości, konserwatorskimi gumkami czyszczącymi. W

- przypadku silnego kredowania się warstwy malarskiej przed oczyszczaniem przeprowadzić konsolidację opracowania malarskiego.
5. Konsolidacja polichromii alkoholowym roztworem PAW (polialkohol winylu) lub preparatami krzemoorganicznymi na bazie estrów etylowych kwasu ortokrzemowego. Aplikacja metodą natryskową.
 6. Wzmocnienie osłabionych partii wypraw tynkarskich preparatem krzemoorganicznym, bezrozpuszczalnikowym na bazie estrów etylowych kwasu ortokrzemowego. Sezonowanie preparatu w podwyższonej wilgotności ok. 80 % RH, aż do uzyskania hydrofilności podłoża.
 7. Bruzdowanie rys.
 8. Podklejanie rys i pustek mineralną masą iniekcijną wysokiej płynności na bazie wapna hydratyzowanego o właściwościach hydraulicznych (puzzolany) z dodatkiem wypełniaczy kwarcowych.
 9. Wzmocnienie podłoża murowego w obrębie pęknięć i rys konstrukcyjnych ścian i ich naroży (pionowe lub skośne), na styku łuków kolebki ze ścianami czołowymi (tarczowymi), gzymsu okapowego. Proponuje się zastosowanie cienkich laminatów z włókna węglowego wtapianego w paro przepuszczalne zaprawy mineralne – system FRCM. Laminaty w postaci siatek lub łączników – pęczków do dowolnego modelowania włókien po ich rozczesaniu na styku kilku płaszczyzn np.: naroża wewnętrzne. Zalecany zakład laminatów po bokach rys i pęknięć po ok. 15 cm. Szczegóły techniczne rozmieszczenia laminatów zawarte są w projekcie budowlano – architektonicznym.
 10. Wykonanie niewielkich otworów wentylacyjnych umożliwiających wentylację wnętrza kaplicy w miejscach mało widocznych. Lokalizacja wywietrzników zostanie ustalona w trakcie prac.
 11. Uzupełnienie ubytków warstwy tynkarskiej na ścianach tynkiem mineralnym paro przepuszczalnym, szerokoporowym, zdolnym magazynować rolę rozpuszczalną w wodzie. Należy dobrać skład i uziarnienie tynków nowych do historycznych. Zaleca się tynki wapienne, wapienno – trasowe. W dolnych partiach dopuszcza się tynki renowacyjne. Należy dobrać uziarnienie do tynków oryginalnych. Grubość warstwy tynku na ścianach do ok. 1 – 1,5 cm. Tynk nakładać wyłącznie w miejscach ubytków. Tynki opracować analogicznie jak tynki oryginalne.
 12. Odtworzenie tynków na deskowym sklepieniu kaplicy. Na deskowanie nabić zbrojenie celem zwiększenia przyczepności tynku w technice tradycyjnej z trzciny lub współczesnej z siatki tynkarskiej, metalowej np. Leduchowskiego. Narzucenie tynku mineralnego, analogicznego jak na ścianach. Tynk zacierany, w kątach wewnętrznych wyoblony.
 13. Ewentualne wykonanie na uzupełnieniach tynkarskich warstwy wyrównawczej i przygotowawczej do uzupełnienia warstw malarskich pobiałą wapienną.
 14. Powołanie komisji konserwatorskiej celem ustalenia zakresu, techniki technologii prac konserwatorsko - restauratorskich przy opracowaniu malarskim. Wstępnie zakłada się

w obrębie ścian wewnątrz uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej w kolorze ugrowym z odtworzeniem detali zdobniczych. Oznacza to potrzebę wykonania roboczych szablonów historycznych wzorów graficznych malowanych dwubarwnie w kolorach białym i brązowym. W przypadku sklepienia z konieczności wymiany drewnianej konstrukcji nośnej niezbędne będzie wykonanie rekonstrukcji błękitnej warstwy malarskiej wraz z detalem zdobniczym w formie złotych gwiazdek. W podcieniu sklepienie malowane by było analogicznie jak we wnętrzu, zaś tynkowane partie poniżej w kolorze ugrowo – brązowym, malowane gładko nieco ciemniejszym i cieplejszym niż wewnątrz kaplicy.

15. Uzupełnienie ubytków i rekonstrukcja polichromii zgodnie z zaleceniami Inspektora WUOZ Delegatura Rzeszów. Prace przy uzupełnianiu polichromii powinien prowadzić dyplomowany konserwator malarstwa z doświadczeniem w zakresie polichromii ściennej.

6. PRACE PRZY STOLARKACH DRZWIOWEJ I OKIENNYCH

1. Demontaż stałych stolarek okiennych.
2. Demontaż skrzydła drzwiowego. Zakłada się pozostawienie ościeżnic na miejscu.
3. Demontaż możliwych do zdjęcia okuć drzwiowych – zamek, klamki, szyldy.
4. Demontaż przeszkleń ze stolarek na czas prac. Kolorowe szybki ze szkła ornamentowego w stolarce drzwiowej przewidziane są do późniejszego zamontowania. Oczyszczenie felców z kitu okiennego i gwoździków.
5. Wykonanie w kilku miejscach na stolarkach okiennych jak i drzwiowej odkrywek sondażowych celem doprecyzowania kolorystyki pierwotnego opracowania kolorystycznego. We wstępnym rozpoznaniu jest to powłoka laserunkowa z widocznym usłojeniem drewna, w cieplej, średnio nasyczonej tonacji brązów zbliżonej do kolorystyki drewnianej struktury ołtarza z wnętrza kaplicy.
6. Oczyszczenie powierzchni drewna stolarek drzwiowej i okiennych wraz z metalowymi okuciami stalowymi z przemalowań olejnych. Metodę postępowania dobrać na podstawie prób czyszczenia metodą laserową lub metodami mechanicznymi i chemicznymi z użyciem past/żeli rozpuszczalnikowych do usuwania przemalowań dobranych na podstawie prób.
7. Wymiana progu drewnianego na nowy, drewniany z analogicznego drewna.
8. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna w stolarce drzwiowej – dolne odcinki ościeżnic i profilowanych opasek przy progu, partie wokół zamka.
9. W przypadku ujawnienia aktywnych otworów drewno jadów pod warstwami farby dezynsekcja drewna stolarek drzwiowej i okiennych preparatem owadobójczym zawierającym permytrynę. Aplikacja przez pędzlowanie i iniekcję, wówczas zalecane jest owinięcie folią stretch na czas trucia - ok. 2 tyg.
10. Dezynfekcja partii drewnianych stolarek drzwiowej i okiennych zaatakowanych przez mikroorganizmy płynnym środkiem biobójczym.

11. Ewentualne wzmacnianie strukturalne osłabionych partii drewna roztworem żywicy akrylowej [REDACTED] w rozpuszczalniku aromatycznym (toluen, ksylen) metodą zanurzeniową lub w tradycyjnych technikach stolarskich nisko stężonym roztworem kleju stolarskiego metodą powlekania.
12. Uzupełnianie ubytków drewna stolarki drzwiowej w dolnych partiach ościeżnic i profilowanych opasek metodą flekowania drewnem analogicznym. Brakujące elementy zrekonstruować z powtórzeniem wymiarów, kierunku włókien i profili występujących na oryginalnych. Elementy dorobione wkleić na wodoodporny klej do drewna, poliuretanowy klasy D4. W miejscach narażonych na urazy mechaniczne zalecane dodatkowe kołkowanie łączy.
13. Klejenie rozwarstwionych elementów drewnianych klejem wodoodpornym np. poliuretanowym klasy D4 – prawa listwa opaski drzwiowej od strony zewnętrznej.
14. Uzupełnienie szczelin i drobnych ubytków drewna kitem na bazie spoiwa syntetycznego poliuretanowego (klasy D4) lub elastyfikowanego epoksydowego, zagęszczonego pyłem drzewnym z analogicznego gatunku drewna. Opracowanie powierzchni uzupełnień.
15. Wypełnienie otworów po drewnojadach w ramiakach stolarek okiennych kołeczkami drewnianymi osadzonymi na wodoodpornym kleju poliuretanowym lub epoksydowym. Opracowanie fakturalne powierzchni uzupełnień.
16. Przygotowanie powierzchni drewna do nanoszenia warstw ochronnych zależnie od faktury powierzchni oryginalnej poprzez nieznaczne szciotkowanie szciotkami syntetycznymi wzdłuż włókien. Należy zwrócić uwagę na scalenie fakturalne fleków drewnianych do oryginału.
17. Wykończenie powierzchni drewna warstwą ochronną. Kolor powłoki, stopień krycia i połysku dostosować do wyników rozpoznania pierwotnego opracowania. Dopuszczalne farby o spoiwie rozpuszczalnikowym lub wodnym. Malowanie dwu - trzykrotnie.
18. Oczyszczenie mosiężnych okuć drzwiowych – klamki, szyldy z nawarstwień tlenkowych pastą polerską do metali kolorowych. Ze względu na równomierność warstwy patyny można pozostawić okucia w wersji spatynowanej. Wówczas należy chemicznie usunąć zachłapania farbą olejną zastosowanym do oczyszczania drewna z przemalowań preparatem.
19. Naprawy techniczne mechanizmu zamka, lub jego wymiana na nowy.
20. Antykorozyjne zabezpieczenie zawiasów ze stopu żelaza farbą w dobranym kolorze (proponowany czarny lub grafitowy) o matowym połysku. Zalecane farby do zabezpieczania metalu o spoiwie alkidowym, alkidowo – uretanowym, poliuretanowym lub winylowym. Malowanie co najmniej dwukrotnie.
21. Montaż okuć klamek i szyldów na skrzydle drzwiowym.
22. Montaż barwnych przeszkleń ze szkła ornamentowego w skrzydle stolarki drzwiowej i wymiana pękniętych ze szkła bezbarwnego okiennego na nowe. Osadzenie szybek na

tradycyjny kit okienny lub silikon szklarski – bezbarwny lub w kolorze zbliżonym do powłoki ochronno - dekoracyjnej drewna.

23. Szklenie stolarek okiennych. Poprzez analogię do szkła stolarki drzwiowej proponuje się szklenie dolnego i górnego rzędu szkłem barwnym gładkim lub ornamentowym w kolorach zielonym, niebieskim i żółtym oraz środkowej szkłem bezbarwnym, okiennym. Osadzenie szybek na tradycyjny kit okienny lub silikon szklarski – bezbarwny lub w kolorze zbliżonym do powłoki ochronno - dekoracyjnej drewna.
24. Wykonanie mechanicznej hydroizolacji poziomej w miejscu gdzie będzie montowany nowy próg np. z membrany EPD.
25. Montaż nowego progu.
26. Montaż skrzydła drzwiowego. Korekta zawieszenia i pracy skrzydła drzwiowego.
27. Montaż stolarek okiennych w pierwotnym położeniu.
28. Opracowanie szczelin stolarek okiennych z zaprawy mineralnej, od zewnątrz w nawiązaniu do zaprawy spoinującej, a od wewnątrz w nawiązaniu do wyprawy tynkarskiej.

Przed rozpoczęciem prac, w trakcie oraz po ich zakończeniu sporządzać dokumentację fotograficzną.

**PODKARPACKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW**

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
z siedzibą w Przemyśle
Delegatura w Rzeszowie
35-064 Rzeszów, ul. Mickiewicza 7
tel./fax 17 853-94-61, 17 353-94-62
NIP: 795-20-71-175

Załącznik nr ¹
do pisma / postanowienia / decyzji
L.dz. Rz- RP.5142.164.1026-KCH
z dnia 1 lipca 2016

Z upoważnienia
Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

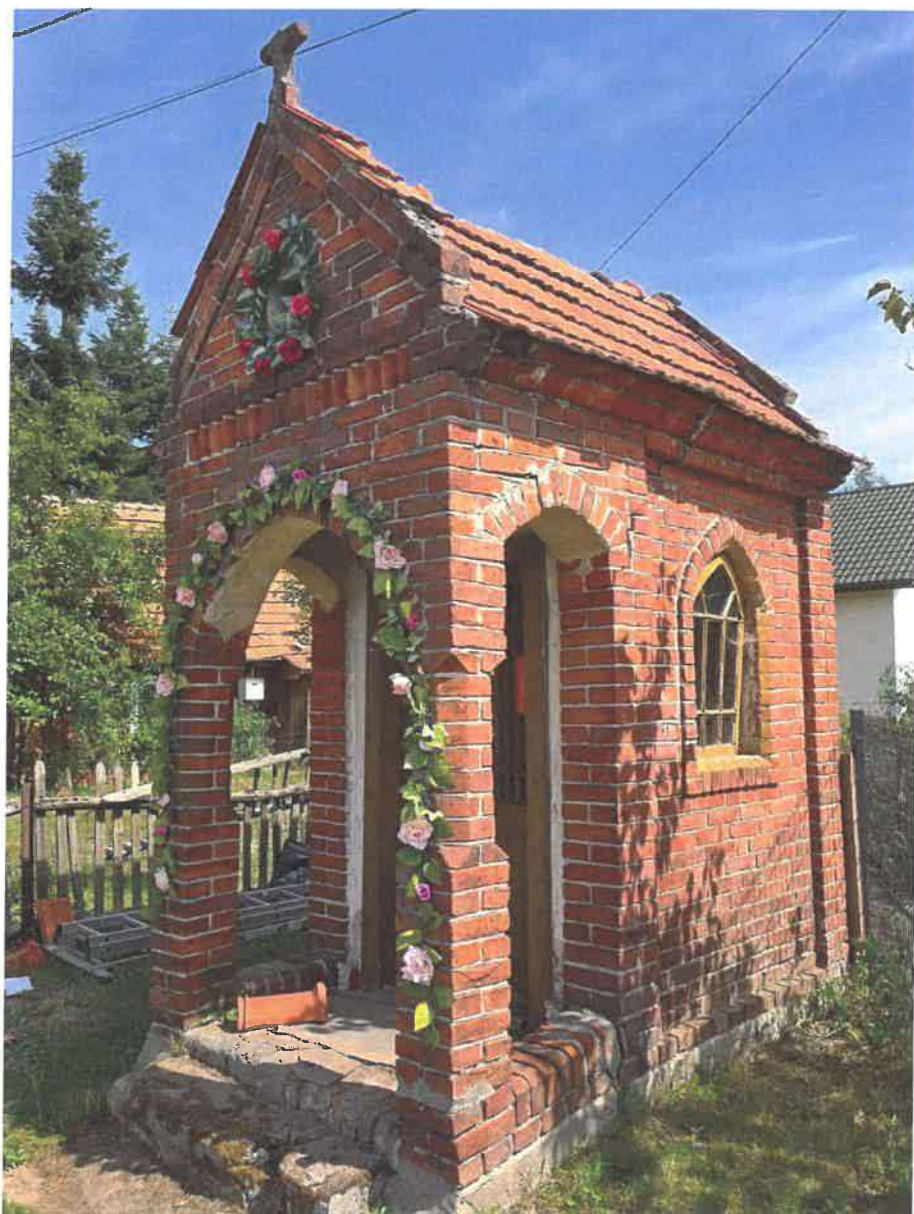
Edyta Dawidziak
Zastępca
Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

VI. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

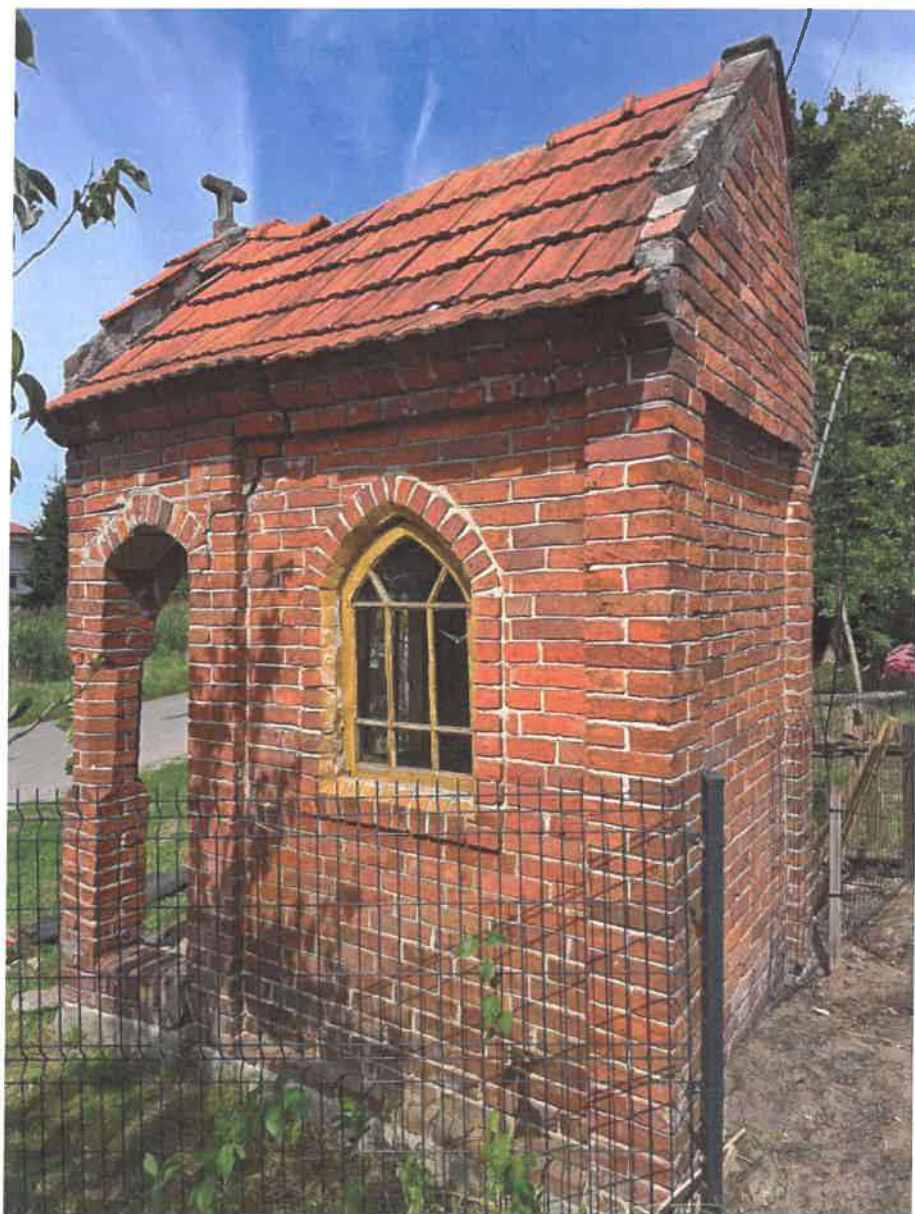
Fot. H. Granek – Smarzewska, R. Argasiński.

Fot. Elewacja frontowa, zachodnia kapliczki.

Fot.2. Widok na elewację boczną południową i frontową, zachodnią kapliczki.

Fot.3. Widok na elewację boczną, południową i tylną, wschodnią kapliczki.

Fot.4. Elewacja tylna, wschodnia kapliczki.

Fot.5. Elewacja boczna, północna kapliczki.

Fot.6.Elewacja północna, murek boczny podcienia portyku.

Fot.7. Elewacja północna, murek boczny podcienia portyku w widoku z góry.

Fot.8. Elewacja południowa, murek boczny podcienia portyku.

Fot.9. Elewacja południowa, odkrywka posadowienia pod filarem.

Fot.10. Elewacja wschodnia, odkrywka posadowienia w narożu wschodnio – południowym.

Fot.11. Elewacja wschodnia, odkrywka posadowienia w narożu wschodnio – północnym.

Fot.12.Elewacja frontowa, posadzka podcienia oraz wtórny stopień betonowy.

Fot.13. Zbliżenie posadzki podcienia z widocznym ramowym reliefem konturowym złożonym z dwóch linii.

Fot.14.Posadzka w kapliczce z dekoracją reliefowo wklęsłą w postaci krzyża tacińskiego

Fot.15. Zbliżenie posadzki w kapliczce z widocznym pod wyprawą mineralną podłożem ceglanym.

Fot.16. Konstrukcja dachu i kolebki w widoku w kierunku wschodnim.

Fot.17.Konstrukcja dachu w widoku zachodnim, w centrum widoczne warstwy ceglane modelujące wnękę w trójkątnym szczycie fasady.

Fot.18. Dachówka ciągniona pokrycia dachowego z nowszą sygnaturą tarnowskiej fabryki „Konstancja”.

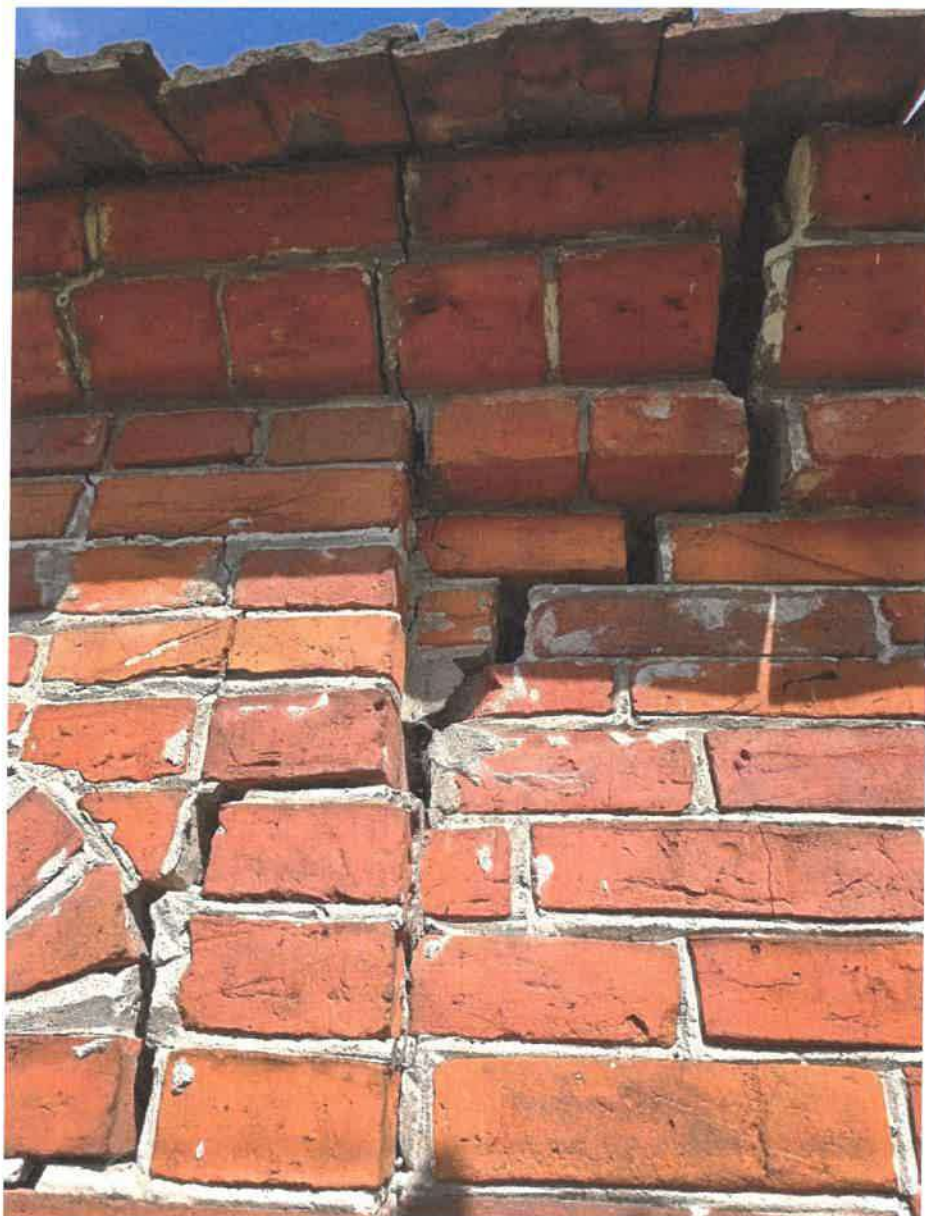
Fot.19. Dachówka ciągniona pokrycia dachowego ze starszą sygnaturą tarnowskiej fabryki dachówek „Konstancja”.

Fot. 20. Gąsior kalenicowy.

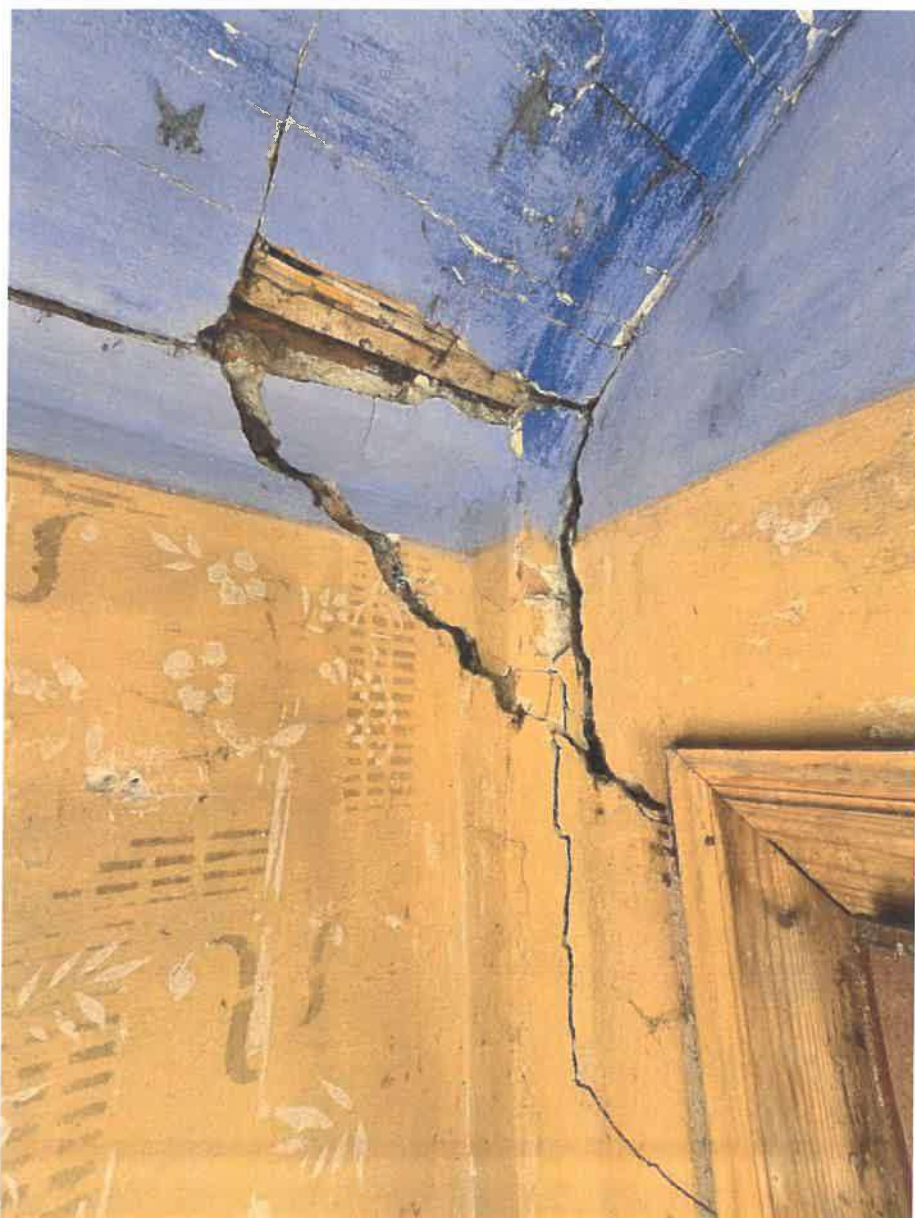
Fot.21.Zbliżenie belki poprzecznej krzyża wieńczącego kapliczkę modelowanego ręcznie z cegły pełnej.

Fot.22. Uszkodzenia konstrukcyjne w partii gzymsu okapowego i ściany południowej kapliczki.

Fot.23. Naruszona konstrukcja filara południowego portyku w widoku z podcienia.

Fot.23. Rysy konstrukcyjne w narożu zachodnio – południowym wnętrza kapliczki.

Fot.25.Rysy konstrukcyjne w narożu zachodnio – północnym wnętrza kapliczki.

Fot.26. Nastawa ołtarzowa autorstwa Franciszka Dąbrowskiego.

Fot.27 i 28. Sygnatura i datowanie ołtarza.

Fot.29.Ściana tylna kaplicy z widocznymi mensą oraz zakresem występowania szablonowych dekoracji malarskich.

Fot.30. Zbliżenie aplikacji snycerskiej na antepedium z symbolem Serca Maryi.

Fot.31. Ściana tylna kapliczki z widocznymi zarysowaniami na łączeniach elementów drewnianych sklepienia i na styku z podłożem murowym.

Fot.32. Zbliżenie dekoracji szablonowych.

Fot.33. Odkrywki sondażowe z widocznymi dwoma warstwami malarskimi gładkiego wymalowania ścian (jasnobrązowy) i sklepienia (niebieski) z powtórzeniem kolorystyki.

Fot.34. Sklepienie w kaplicy z dwoma warstwami malarskimi w kolorze błękitnym i granatowym.

Fot.35. Sklepienie w podcieniu z analogicznymi jak we wnętrzu dwoma warstwami malarskimi w kolorze niebieskim.

Fot.36. Podcień portyku. Zbliżenie pierwotnego opracowania partii ściennych w kolorze brązowym nieco ciemniejszym niż wewnątrz.

Fot.37. Wnętrze kapliczki, ściana południowa z widocznymi rozległymi zniszczeniami warstwy malarskiej.

Fot.38. Zbliżenie pierwotnego lub historycznego podmalowania siatki spoinującej w kolorze zbliżonym do koloru cegły.

Fot.39. Zbliżenie oryginalnego opracowania spoiny o przekroju trójkątnym, wypukłym.

Fot.40. Zbliżenie ręcznego modelowania cegły pełnej na kształtki z widoczną różnicą między powierzchnią spieku i partiami oszlifowanymi.

Fot.41. Zbliżenie ręcznego modelowania pulpistów cokołu filara z widoczną różnicą między powierzchnią spieku i partiami oszlifowanymi.

Fot.42. Elewacja południowa, stolarka okienna w widoku z zewnątrz.

Fot.43. Południowa stolarka okienna w widoku od wewnątrz.

Fot.44. Skrzydło stolarki drzwiowej, strona wewnętrzna.

Fot.45. Detal mosiężnego okucia klamki i szyldu.